

Үөһээ Бүлүү улууһа
Дүллүкү орто оскуолата

Тургутук (тест) сорудахтарын алын сүһүөх кылааска уруокка туттуу

Тимофеева Татьяна Михайловна,
Үөһээ Бүлүү улуунун
Дүллүкү орто оскуолатын
алын сүһүөх кылааһын учуутала

Кириитэ

Тургутук билигин аан дойду үрдүнэн тэнийдэ. Өссө былыр Египет, Вавилон, Индия, Китай саҕаттан правительство салалтатыгар үлэбэ ылалларыгар тутталлар эбит. Гераклит, Аристотель, Гиппократ үлэлэригэр киһини үөрэтэргэ араас психологической тестэри туттубуттар. XIX үйэ бүтүүтүгэр уйулҕа үөрэхтээхтэрэ аан бастаан айбыттара-арыйбыттара. Онтон сыыйа чочулан-тупсарыллан, омуна суох олох бары эйгэтигэр кимитугу эмэ туруктаахтык тургутуу, боччумнаахтык боруобалааһын ньыматыгар кубулуйда.

Үөрэх систематыгар тургутук (тест) ньыматын элбэх дойдуга тутталлар. Билигин 11 кылааска биир кэлим экзамен, 9 кылааска түмүктүүр аттестация уонна 4 кылааһы бүтэрээччи оҕолорго ВПР кирибитэ тургутук (тест) ньыматын туттууну киэнник ирдиир. Билигин үөрэнээччилэргэ нуучча тылыгар, ахсаанда онтон да атын предметтэри үөрэтиигэ аналлаах нууччалы тылынан үгүс тестэр бааллар. Онон тургутугу оҕо билиитин хонтуруоллуурга туһанарбар манньк **соруктары** туруорабын:

1. Тургутук араас көрүнүн туһаны;
2. Үөрэнээччи билиитин тургутук көмөтүнэн бэрэбиэркэлээһин;
3. Оҕолору интернет-олимпиадаларга кыра кылаастан кытыннары.

Тургутугу туттуу: үөрэх бириэмэтин көдүүстээхтик туһанарга көмөлөһөр, оҕо билиитин таһымын таба сыаналааһыны хааччыйар уонна биирдиилээн оҕону кытта көдүүстээх үлэни тэрийэргэ кыах биэрэр. Тургутук толоруутун түмүгэр оҕо туохха ыарыҕатарын таба булан көрүүххэ сөп. Тургутугу толороругар үөрэнээччи үксүгэр бэриллибит үс-түөрт бэлэм эппиэттэн бэйэтэ чопчу билбэтэр да, соробор сэрэйэн да этиэн сөп. Ону арыый атыннык уларытан биэрэн оҕо билиитин бэрэбиэркэлиэххэ эмиэ сөп.

Тургутук (англ. test – испытание, мерило, критерий; проверочная, контрольная работа, психологический тест; медицинское, химическое исследование, анализ; проверка) – холуур-билгэлиир соруудах, чинчийии, бэрэбиэркэлээһин. Бэйэбитигэр чопчу сыһыаран көрдөххө, бу үөрэнээччи билиитин-көрүүтүн, таһымын тургутан көрөргө аналлаах билии-көрүү тиһигин үлэтэ.

Тургутугу туттуу:

- үөрэх бириэмэтин көдүүстээхтик туһанарга көмөлөһөр;
- оҕо билиитин таһымын таба сыаналааһыны хааччыйар;
- биирдиилээн оҕону кытта үлэни көдүүстээхтик тэрийэргэ кыах биэрэр;

Тургутук табыгастаах уратыта:

- толоруллара судургу (бэлэм оңкулунан таба эппиэти – барыйааны булуу);

- анал ыйылар нуормаба олобура (барбыт теманы толору хабар, онон билии ирдэбилигэр сөп түбэхэрэ);

- кылгас болдоххо толоруллара;

- төһө бафара киһи бииргэ кытара (биирдиилээн да, бөлөбүнэн да үлэбэ туттулар кыахтааба).

Онон тургутук практической суолтата улахан. Бу – көстөн турар суол: үөрэнээччи билиитин хаачыстыбатын анал тупсабай халыпка (стандартка) киллэрэн толору бэрэбиэркэлири хаачыйар. Үөрэнээччи бэйэтин тургутунарыгар, хонтуруолланарыгар көмө буолар.

Тургутук алын сүһүөх кылаас оҕотугар сорудахтарынан 3 көрүнгө араарыллар:

1. Хоруйу талар сорудах (хас да бэлэм хоруйтан биир табатын талы);
2. Сөптөөх хоруйу бэйэ тылынан ситэрэн суруйуу;
3. Ис хоһоонунан көрөн тыллары сибээстээһин.

Тургутугу ыттан бэйэни салайынар-дьаһанар (сатаан былаанныыр, түмүгүн сылыктыыр, тылын сайыннарар бафаны үөскэтэр, хонтуруолланар), билиини-көрүүнү ылар (сыалын-соругун таба туһанар, билиини-көрүүнү хаңатар араас матырыйаалы туһанар, билиитин сааһылыыр), тобулук өйү сайыннарар, бэлиэни-символы туһанан үөрэнэр, санааны сааһылаан суруйар үөрэх дэгиттэр үөрүйэхтэрин иңэрбит.

Тургутук технологиятын уроктарбар туттуу

Тургутуктары сүрүннээн ханнык эмит теманы чинэтиигэ эбэтэр түмүктүүргэ туттарга табыгастаах. Ол курдук мин тургутук араастарын бастакы кылааска 4 чиэппэртэн сабалаан туттааччыбын. Сүрүннээн уроктарга барытыгар теманы, разделы түмүктүүргэ, аахпыт кэпсээннэрин чинэтиигэ, хатылааһынна табыгастаах диэн тургутук онорон билиилэрин бэрэбиэркэлээччибин. Манна бэлэм тестэри эбэтэр суох буоллабына бэйэм онорон толоторобун. Холобур:

Хас биирдии тургутук 10 -15 ыйытыылаах буолуон сөп. Ыйытыы аайы 3- 4 барыйаан эппиэттээх. Манна сөптөөх эппиэти бэлиэтиилэр. Сорох ыйытыыга оҕо бэйэтин тылынан эппиэти суруйар. Тургутукт араас буолар, сорох бириэмэтэ суох, онон толкуйдуур көңүллэнэр. Эппиэттээн бүтүөхтэринэ анал күлүүс көмөтүнэн бары бэрэбиэркэлиилэр. Сөпкө эппиэттээбит баалара уонна сыаналара тахсар. Тургутук «Туйгун.(Маладыас)», «Үчүгэй. (Бэлэмнээх кэлбиккин)», «Орто. (Өссө биирдэ эппиэттээн көр)», «Мөлтөх. (Өссө хатылаан баран эппиэттээ)» диэн сыаналаныан сөп. Бэрэбиэркэ түмүгүнэн анализ оноһулар. Манна таблица толорулар, «-» эбэтэр «+» төһө ахсааннаабынан көрөн быһаарыллар. «+» элбэх буоллабына оҕо теманы үчүгэйдик өйдөөбүт эбэтэр «-» элбэх буоллабына туохха ыарыһаппытара көстөр. Оччоҕо учуутал бэйэтэ эмиэ тугу ситэ

быһаарбатаһын эбии өйдөтөн үлэлииригэр улахан көмө буолар.

Сорох тургутугу кылгас бириэмэҕэ толорторо охсон ылыахха эмиэ сөп. Маны оболор ортотунан 5-10 мүнүүтэ оңороллор. Бүппүттэрин кэnnэ проекторынан тыктаран уопсай кылааһынан бэрэбиэркэлэнэр. Ким ханна сыыспытын ырытабыт, сөптөөх эппиэти көрөбүт. Маннык тургутугу оболор сөбүлээн тутталлар. Онтон салгыы уроукка атын соруудахтары оңороллор.

Литературатын уроуктарыгар тургутугу биирдии айымньынан, салаанан ытыахха сөп. Манна бэйэм оңорорум таһынан, бэлэм тургутуктарынан, аналлаах викторина кинигэлэриттэн туһанабын.

Оболор тургутугу толороллорун сөбүлүүллэр. 1 кылаастан саҕалаан интернет – олимпиада, «Тиинчээн» (Бүлүү оскуолата), «Пора роста» региональной, республиканской олимпиадаларга кытталлар, ити олимпиадалар барыта тест быһыытынан барар буолан интэриэһиргээн бабаран туран кытталлар.

Тургутугу ытан үөрэх дэгиттэр үөрүйэхтэрин иңэриэххэ, сатабылларын сайыннарыахха сөп:

- Бэйэни салайынар-дьаһанар: бириэмэтин сатаан былааннаан уроукка соруудабы бүтэрэр, түмүгүн сылыктыыр, тылын сайыннарар бабары үөскэтэр, хонтуруолланар, бэрэбиэркэлэнэр.
- Билиини-көрүүнү ылар: сыалын-соругун таба туруорунар, туһанар, дьэбэ бэриллибит соруудахха билиини-көрүүнү хаңатар араас матырыйаалы туһанар (тылдыттар, справочниктар, суруйааччы олобун, айар үлэтин арыар кинигэлэр, уус-уран айымньылар), билиитин сааһылыыр, тобулук өйүн сайыннарар өй үлэтин араас дьайыыларын толорор: тэңнээһин, ырытыы, холбооһун, ханыылатан сааһылааһын, майгыннатыы, сааһылаан ситимнээһин. Бэлиэни-символы туһанар үөрүйэхтэр үөскүүллэр
- Бодоруһар сатабыл: бииргэ үлэлиир үөрүйэх сайдар.
- Тустаах үөрэх предметин үөрэтии түмүгэ. Уроукка барбыт тематын билии.

Түмүк.

Тургутук оҕо билиитин бэрэбиэркэлииргэ туттуллар соботох ньыма буолбатах. Ол гынан баран оҕо уроукка ылбыт билиитин бэрэбиэркэлииркэ табыгастаах ньымалартан биирдэстэрэ буолар. Үөрэнээччи саңарар саңатын байытарга, тыл суолтатын сөпкө өйдөөн туттары эрчийэргэ, сахалыы, нууччалыы уус-уран айымньыны аабар уонна ымпыктаан билэр кыабын сайыннарарга тургутугу туһаныы үчүгэй өрүттэринэн буолар:

- толкуйдуур, ырыңалыыр дьобура сайдар;

- тургутутукка эппиэт варианнара бэриллэр буолан, оҕо сөптөөх хоруйу тобула сатыыр;

- үөрэнээччи билиитин тиһиктиир, чиңэтэр, хонтуруоллана үөрэнэр;

- үөрэтиллибит матырыйаал толору хабыллар;

- түмүк түргэнник тахсар;

-үөрэнээччи үлэтин бэйэтэ бэрэбиэркэлиэн, албаһын ырытан көрүөн сөп;

- тургутук оңороругар, айарыгар бэлэмнэнэр, айымньыны сыныйан аабар.